85.335.423
В77
СА-372714

СӘХНӘЛӘРҘӘН ОСТОҢ КҮКТӘРГӘ,
ДӘРТ ҠАНАТЫ ҠУЙЫП КҮПТӘРГӘ...

ВОСПОМИНАНИЯ

О ТАМАРЕ ХУДАЙБЕРДИНОЙ

Ш.Ә. ХОҘАЙБИРҘИН ЙОРТ-МУЗЕЙЫ –
БАШҠОРТОСТАН РЕСПУБЛИКАҺЫ МИЛЛИ МУЗЕЙЫ ФИЛИАЛЫ

СӘХНӘЛӘРҘӘН ОСТОҢ КҮКТӘРГӘ, ДӘРТ ҠАНАТЫ ҠУЙЫП КҮПТӘРГӘ...

(Тамара Шәһит ҡыҙы Хоҙайбирҙинаның тыуыуына – 95 йыл)

ӨФӨ – 2018

ДОМ-МУЗЕЙ Ш.А. ХУДАЙБЕРДИНА –

филиал Национального музея Республики Башкортостан

ВОСПОМИНАНИЯ О ТАМАРЕ ХУДАЙБЕРДИНОЙ

(К 95-летию со дня рождения)

са-372714

Оренбургская областная универсальная научная библиотека им. Н.К. Крупской
Государственное учреждение
ДАРСТВЕННЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Государственное бюджетное учреждение культуры «Оренбургская областная универсальная научная библиотека им. Н.К. Крупской»

УФА – 2018

БАШ ҺҮҘ УРЫНЫНА

Тамара Шәһит ҡыҙы Хоҙайбирҙина. 1983 йылда төшкән фотоһүрәт. Т. Хоҙайбирҙина архивынан.

Башҡортостан сәнғәте күгенең бихисап йондоҙҙары араһында Тамара Хоҙайбирҙина исемлеһе лә бар. Йылдар үткән һайын, был йондоҙ яҡтыраҡ яна. Ул яҡтылыҡтың асылына төшөнөргә тырышып, Тамара Шәһит ҡыҙының йәшәлгән ғүмер миҙгелдәрен, ижад баҫҡыстарын ҡабат-ҡабат байҡап алабыҙ.

Ҡабатлауҙан доға иҫкермәй, тигән кеүек, хәтер ептәрен ҡабат тағатыуҙан шәхестең даны кәмемәй. Хәйер, бөтәһен дә баштан башлайыҡ.

Ояһында ни күрһә – осҡанында шул булыр, тигән халыҡтың тәрән мәғәнәле тапҡыр әйтеме көсө Тамара Шәһит ҡыҙының миҫалында тулыһынса асыҡ сағыла. Шәһит Әхмәт улының рух ныҡлығын, халыҡсанлығын, әсәһе – Маһруй Шәрип ҡыҙының нәзәкәтен, сәнғәткә һөйөүен Тамара тотошлайы менән тормош мәғәнәһе итеп һайлай.

Өфөләге Яңы күпер урамындағы йорттоң бер бүлмәһендә йәшәй Хоҙайбирҙиндар. Уларҙан тыш тағы бер нисә ғаилә үҙ ғәме-хәсрәттәре, шатлыҡтары менән ошо уҡ йортта ғүмер итә.

– Ҡайһы бер иртәләр тыныс ҡына башлана ла, шундай уҡ тыныслыҡта төн етә. Бындай мәлдәрҙә хатта сабыйҙар ҙа шыбырлап илай. Ә ҡайсаҡ иртә таңдан шау-гөр килгән йортобоҙ, кискә тиклем ошо хәлдә ҡала. Күрше-күлән бер-береһе менән һөрәнләп һөйләшә, бала-саға кемуҙарҙан ҡысҡырыша...

Тамара – шаян ҡыҙыҡай, гел йылмайған килеш хәтерҙә ҡалған. Кәүҙәһе йәтеш кенә, матур. Йәй көндәре ял итеү лагерына мине Тамараға ҡушып ебәрәләр ине. Ул минән олораҡ булыуы менән файҙаланып, үҙ туғаны һымаҡ итеп, үтә лә яуаплы ҡарап йөрөтөр ине.

Тамараға 10 йәш. 1933 й.
Т. Хоҙайбирҙина архивынан.

Артабан беҙҙең юлдар айырылды. Тамараны бейеү буйынса, ә мине хәрби училищеға уҡырға Ленинградҡа оҙаттылар. Каникулдар ҙа тап килмәй ине. Хәрби училищенан һуң Камчаткаға юллама алдым. Артабан, йөрөмәгән ерҙең үҙе ҡалмағандыр, хәрбиҙәрҙе беләһегеҙ. Хәҙер Киев ҡалаһында йәшәйем. Өфөгә, һеңлемә ҡунаҡҡа килдем, – тип һөйләп, Шәһит Хоҙайбирҙин йорт-музейының залдарын бер-бер артлы байҡап, стеналарын һыйпап, ауыр тын алып, оҙаҡ итеп, әллә нисә ҡат инеп-сығып йөрөнө Геннадий Федорович Байчиков атлы ир-уҙаман.

Тамара Шәһит ҡыҙы хаҡында бер генә һүҙ әйтергә тип, быйыл йыш ҡына ошондай ҡунаҡтар ингеләй йорт-музейыбыҙға. Әгәр был күренеште мөғжизә тип атаһаҡ, замандаштар аңламаҫ. Килгәндәрҙең һөйләгәндәрен яҙып ала торғас, байтаҡ ҡына булып китте. Уларҙы йыйынтыҡҡа туплап, ошондай китап итеп эшләргә ҡарар иттек. Сәбәбе лә сығып тора: август айында Тамара Шәһит ҡыҙының тыуыуына 95 йыл.

Әҙәм балаһы был донъяға үҙ тәғәйенләнеше менән килә, тиҙәр. Заманаһының ниндәй генә ауыр булыуына ҡарамай, һәр кем үҙ юлын таба. Шәһит Әхмәт улы ла, ана, йәтимлектә ҡалып, өҫтөнә кейер кейеме булмаһа ла, үҙ ауылынан Ырымбур ҡалаһына йәйәү сығып, барыбер теләгәненә ирешә. Ә ҡыҙы һуң?! Булыр бала бишектән, тигәндәй, бәләкәй генә сағынан тыпырлап бейергә әүәҫ булған, тиҙәр.

Әсәһе, Мәһруй Шәрип ҡыҙы, шатлыҡтарын да, һағышын да ҡыҙына баҫҡас, баланың уҡырға барам тигән теләген ишетеп, бер аҙ ҡурҡып китә. Ләкин уның хыялына арҡыры төшмәй. Шулай итеп, Тамара ун ике йәшендә, 1935 йылда, тиҫтерҙәре менән Ленинградтағы А. Ваганова исемендәге данлыҡлы хореография училищеһына уҡырға инеп китә. Был осор тураһында Гөлназ Ғәлина әле Тамара Хоҙайбирҙина иҫән сағында сығарған «Тамара Хоҙайбиҙина. Ижади портрет» китабында ентекле тасуирлай. Ғөмүмән, алтынға бәрәбәр ул китапта Тамара Шәһит ҡыҙы хаҡында ғына түгел, ә заманының сәнғәт үҫеше, уңыштары һәм юғалтыуҙары ла һүрәтләнә. Шөкөр, ваҡытында, балеринаның үҙе һөйләүҙәренә, күҙәтеүҙәренә таянып яҙылған китап сығып өлгөргән! Юғиһә, беҙ йыш ҡына һуңлау сәбәпле, ҡайһы бер мөһим мәлдәрҙе күҙ уңынан ысҡындырыусан. Шәхес тере сағында ҡәҙерле икәне онотола төшә... Әле беҙҙең алда ятҡан иҫтәлектәрҙең күп өлөшөн Гөлназ Ғәлина хеҙмәтенән тыш күҙ алдына килтереүе ауыр.

А. Ваганова исемендәге хореография училищеһы уҡыусылары Н.А. Кошкова дәресендә. 1937 йыл. Т. Хоҙайбирҙина архивынан.

Кадр из фильма-балета «Журавлиная песнь», 1959 год.

1960 год, г. Кумертау. С концертной бригадой на полевом стане.

З. Ураксин, Т. Худайбердина, народный поэт РБ Р. Бикбаев.

Туғандары, уҡыусылары, коллегалары, таныштары

ХӘТИРӘЛӘРЕ

(Воспоминания родных, знакомых, коллег и студентов)

Гульназ Салаватовна Галина,

доцент УГИИ им. З.Г. Исмагилова,

кандидат филологических наук,

член Союза композиторов РБ и РФ,

заслуженный деятель искусств РБ

Танцовщица с двумя крылами

В моей жизни мне посчастливилось общаться с самыми талантливыми и выдающимися людьми нашей республики, среди них – практически все основоположники башкирского профессионального искусства и одна из них – незабвенная Тамара Шагитовна Худайбердина.

Моё знакомство с ней происходило в несколько этапов. Средняя специальная музыкальная школа при Уфимском государственном институте искусств, где я училась, в 70-е годы располагалась в здании самого института, и так случилось, что наш класс находился по соседству с танцевальным залом, где целыми днями занимались студенты-театралы. Через стену хорошо было слышно, как они делают экзерсисы, танцуют мазурки, вальсы, башкирские и русские танцы. Я – с детства мечтавшая стать балериной, смело представляла себя среди студентов, а их педагога – Тамару Худайбердину я знала по театральным буклетам, хранившимся у нас дома. Однажды, набравшись храбрости, я зашла в этот класс и попросила Тамару Шагитовну научить меня танцевать. «Я ведь не знаю современных танцев, могу тебя научить только башкирским танцам», – ответила она на мою просьбу. Я с радостью согласилась. Элементы башкирского танца я до того знала,

ВОСПОМИНАНИЯ СОВРЕМЕННИКОВ, КОТОРЫЕ БЫЛИ ОПУБЛИКОВАНЫ В РАЗНОЕ ВРЕМЯ

Майя Афзал ҡыҙы Таһирова,
Ғ. Сәләм премияһы лауреаты,
Башҡортостандың халыҡ,
Рәсәйҙең атҡаҙанған артисы.

Ғүмеренең күп өлөшөн сәнғәткә бағышлаған, Башҡорт опера һәм балет театры сәхнәһендә классик һәм милли репертуарға ингән балеттарҙа егерменән ашыу төп партияны башҡарған актриса Тамара Шәһит ҡыҙы Хоҙайбирҙина хаҡында һүҙ әйтеү еңел түгел. Әлбиттә, киләсәктә уның ижадына һәм тормошона ҡайта-ҡайта мөрәжәғәт ителер әле.

Башҡортостандың халыҡ, Рәсәйҙең атҡаҙанған артисткаһы, Өфө сәнғәт институты профессоры Тамара Хоҙайбирҙинаның ижады ни яғы менән йәлеп итә һуң? Үҙенсәлекле сағыу характерлы образдар тыуҙырыу менәндер, тим.

Уны тәүге тапҡыр композитор Нәжип Йыһановтың балетмейстер Фәйзи Ғәскәров сәхнәләштергән «Зөһрә» спектаклендә күрҙем. Мин, ул саҡта Ленинград хореографияһы училищеһы студенткаһы, данлыҡлы Мариинский (Киров) театрының байтаҡ ҡына мәшһүр балериналарының сығышын күргәнем бар ине инде. Ләкин йәш балеринаның бейеү манераһы, сәхнәлә үҙен һыуҙағы балыҡ кеүек иркен тотоуы таң ҡалдырҙы. Һәр хәрәкәте теүәл, ышаныслы, ихласлығы эскерһеҙлеге, күңел халәте йөҙөндә сағыла...

Гәрсә Тамара Хоҙайбирҙина хаҡында ниндәйҙер фекер белдереү ҡатмарлы тиһәм дә, уның ижадына баһа биреү бер яҡтан еңел дә һымаҡ. Ундағы нәзәкәтлелек, ихласлыҡ, аҡыл, һөйкөмлөлөк һәм маһирлыҡ бер бөтөн гармония тәшкил итә ине. 40-сы йылдар аҙағында

Магруй и Тамара Худайбердины. 1925 г.

Тамара Худайбердина – ученица хореографического училища

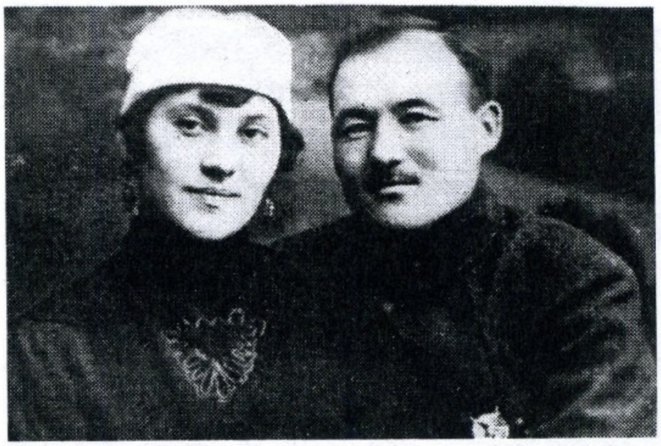

Магруй и Шагит Худайбердины. 1921 год.

Магруй Шариповна и Тамара Шагитовна Худайбердины.

Н. Жиганов. «Зюгра» (Зюгра)

З. Исмагилов, Л. Степанов «Журавлиная песнь»(Зайтунгуль)

Съемки фильма «Журавлиная песнь». 1959 год.

ЙӨКМӘТКЕҺЕ – СОДЕРЖАНИЕ

Ырыҫҡужина Р.И. 5

Гульназ Салаватовна Галина.................................... 15

Жучкова Вера Викторовна.................................... 22

Фәрдүнә Ҡасим ҡыҙы Ҡасимова.................................... 26

Миләүшә Ғәли ҡыҙы Мортазина.................................... 29

Әхтәм Әхәт улы Абушахманов.................................... 30

Альмира Адхатовна Байкова.................................... 32

Таңсулпан Даһи ҡыҙы Бабичева.................................... 38

Олег Закир улы Ханов.................................... 40

Нурия Исхаҡ ҡыҙы Ирсаева.................................... 41

Гөлли Арыҫлан ҡыҙы Мөбәрәкова.................................... 43

Илсөйәр Ибраһим ҡыҙы Ғәзетдинова.................................... 45

Суфия Шәрифулла ҡыҙы Ҡорбанғәлиева.................................... 46

Хөрмәт Ғаззали улы Үтәшев.................................... 48

Миңзәлә Ғәйнетдин ҡыҙы Хәйруллина.................................... 50

Сара Абдулхай ҡыҙы Буранбаева.................................... 52

Гөлнара Ирнес ҡыҙы Әмирова.................................... 53

Хәким Фәрит улы Мортазин.................................... 54

Рәшиҙә Искәндәр ҡыҙы Солтанова.................................... 55

Сәбилә Ғәйзулла ҡыҙы Сөләймәнова.................................... 56

Әлмира Шәриф ҡыҙы Ҡыуатова.................................... 57

Салауат Мостафа улы Итбаев.................................... 60

Зилә Сиражитдин ҡыҙы Дибаева.................................... 64

Вәкил Барый улы Йосопов.................................... 67

Фирҙәт Ғәзиз улы Ғәлиев.................................... 68

Рәмилә Миңлеғәле ҡыҙы Сәлимгәрәева.. 69

Ольга Геннадьевна Мусина.. 70

Альбина Рәфис ҡыҙы Кашанова.. 72

Венер Мөнир улы Камалов.. 72

Зифа Айытбай ҡыҙы Дәүләтбаева.. 74

Гөлшат Риф ҡыҙы Ғәйсина.. 76

Әлим Абдуллажан улы Ҡәйүмов.. 77

Рауил Әхтәрйән улы Ғәлин.. 79

Азамат Самат улы Хәлилов.. 80

Зөлфиә Хәмәҙиәр ҡыҙы Хәлилова.. 80

Илфир Ишбулды улы Баймырҙин.. 82

Нурзиә Әхмәт ҡыҙы Әбдрәшитова.. 83

Юнир Шәкүр улы Ғәйнуллин.. 84

Рим Фәйзрахман улы Әминов.. 85

Венера Ғиниәт ҡыҙы Хәсәнова-Мөхәмәтова.. 86

Гөлшат Ибраһим ҡыҙы Зыязетдинова.. 86

Наиля Рауфовна Исмагилова-Халикова.. 87

Ғәтифә Зәйнитдин ҡыҙы Хоҙайбирҙина.. 89

Гөлшат Мостафа ҡыҙы Ғәлиева.. 91

Шакирова Галина Викторовна.. 92

Абузарова Гульнара Галимовна.. 93

Роберт Шамильевич Мусин.. 94

Воспоминания современников.. 95

Мәғлүмәт биреүселәр – информаторы.. 105

Конец ознакомленного фрагмента

Уважаемый читатель!

Размещение полного текста данного издания невозможно в связи

с ограничениями

по IV части ГК РФ.

Эту книгу Вы можете почитать в Оренбургской областной

универсальной научной библиотеке им. Н. К. Крупской по адресу: г.

Оренбург, ул. Советская, 20; тел.: для справок (3532) 61-60-30